

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет технології виробництва і переробки продукції тваринництва
Кафедра технології виробництва продукції тваринництва

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня вищої освіти

бакалавр

на тему: «Технологія тренінгу молодняку коней рисистих порід в умовах
філії ДКЗ №62 ДП «Конярство України» Миргородського району
Полтавської області»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою Технологія
виробництва і переробки продукції тваринництва
спеціальності 204 Технології виробництва і
переробки продукції тваринництва
ступеня вищої освіти бакалавр
групи 204ТВППТбд41
Хотінець Олександр Станіславович
Керівник: Віктор Слинько
Рецензент: Лариса Кузьменко

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	
1.1. Племінні ресурси рисистого конярства в Україні	5
1.2. Чинники, що впливають на роботоздатність рисистих коней	13
1.3. Характеристика різних схем тренінгу молодняку рисистих порід	16
1.3.1. Вплив об'ємів тротових робіт на розвиток молодняку рисистих порід	23
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ	
2.1. Коротка характеристика господарства	27
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
3.1. Технологія тренінгу рисистого молодняку в ДКЗ №62	33
3.1.1. Груповий тренінг молодняку	33
3.1.2. Заїздка молодняку	35
3.1.3. Індивідуальний тренінг молодняку	37
ВИСНОВКИ	44
ПРОПОЗИЦІЇ	45
СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

Конярство в Україні завжди було галуззю загальнодержавного значення, функціональна спрямованість якої змінювалась в залежності від розвитку соціально-економічних відносин. В умовах реформування агропромислового комплексу та з переходом до ринкової економіки, розвиток конярства сприятиме вирішенню важливих виробничих, економічних і соціальних питань.

Соціально-економічна перебудова, зміни форм власності, економічна криза та інші чинники зробили проблему збереження та удосконалення цінних порід коней вітчизняної селекції на даний час особливо важливою в умовах конкуренції з кіньми селекції зарубіжної. Різноманітність вимог до коней викликає необхідність вивчення методів удосконалення існуючих та отримання нових бажаних типів та груп тварин, що задовольняють народне господарство та ті чи інші потреби населення.

Розвиток рисистого конярства та іподромних випробувань потребує науково обґрунтованого підходу до оцінки роботоздатності рисаків з метою подальшого вдосконалення породи. Вітчизняне конярство зацікавлене в тому, щоб працювати з найбільш перспективними рисистими кіньми та застосовувати до них найбільш ефективну систему тренінгу, що сприятиме цілеспрямованому відбору та використанню у системі селекції. Найефективнішою може бути лише та система, яка спирається на розуміння глибоких фізіологічних основ роботоздатності рисистого коня і з цих позицій творчо сприймає досягнення світової практики.

Прогнозування роботоздатності, як основного напрямку продуктивності рисистого конярства, має важливе теоретичне і практичне значення. Відомо, що племінна робота по удосконаленню порід коней неможлива без попереднього планування. Однак планування має реальне значення лише тоді, коли намічено конкретний рівень продуктивності за тими чи іншими ознаками, що селекціонуються та визначені шляхи його досягнення. Жвавість

рисака, як основна селекційна ознака, характеризується дуже високою мінливістю. Це обумовлено як генотипом коня, так і умовами, які безпосередньо впливають на його роботоздатність (годівля, утримання, методи тренінгу, умови випробувань та ін.).

У зв'язку з цим метою нашого дослідження є вивчення технології тренінгу молодняку коней рисистих порід в умовах Дібрівського кінного заводу №62.

Виходячи з мети, завданнями дослідження було проаналізувати:

- чинники, що впливають на роботоздатність рисистих коней;
- характеристику існуючих схем тренінгу молодняку рисистих порід;
- технологію вирощування рисисаків в умовах Дібрівського кінного заводу №62;
- технологію тренінгу рисистого молодняку в умовах Дібрівського кінного заводу №62.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, пропозицій, переліку інформаційних джерел і додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 53 сторінки комп'ютерного тексту. У тексті кваліфікаційної роботи розміщено 20 таблиць; додатку на 3-х сторінках; перелік використаних інформаційних джерел містить 42 найменування.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Племінні ресурси рисистого конярства в Україні

Чисельність поголів'я коней в Україні є головним показником, котрий встановлює значення галузі в цілому. За даними Держреєстру суб'єктів племінної справи в Україні на початку 2020 року було зареєстровано 38 суб'єкти племінної роботи, з яких 6 племінних репродуктори та 4 племінних заводи, котрі займаються розведенням рисистого поголів'я.

Досить велика чисельність племінних коней (понад 50%) зосереджена в п'яти областях України, що свідчить про нерівномірний розподіл генетичного ресурсу даної галузі. За статистичними даними в таких областях України, як Харківська, Дніпропетровська та Кіровоградська утримується найвища кількість племінного поголів'я, тоді як найнижча в Одеській, Львівській та Миколаївській. За останні п'ять років встановлено реорганізацію та втрату статусів племінних репродукторів у Вінницькій, Рівненській, Чернівецькій областях, однак, в Полтавській та Київській областях встановлено зростання чисельності племінного поголів'я коней різного напрямку використання [2].

На сьогоднішній день, порівняно з 2005 роком, відмічається зменшення чисельності поголів'я коней, що утримувались в племінних господарствах на 59%. Різке скорочення племінних коней спостерігалось в 2014 році, головною причиною якого є реорганізація господарств та змін форми власності. Необхідно відмітити, що тенденція щодо зниження кількості племінного поголів'я в Україні починається з 2007 року, однак з 2014 року скорочення стає критичним [15].

Спеціалісти галузі конярства відмічають, що головними причинами зниження актуальності даної сфери сільського господарства є висока конкуренція коней зарубіжної селекції в порівнянні з вітчизняними, соціально-економічну перебудову, а також економічну кризу в країні. Не можливо не відзначити, що в останні роки досить важливим показником спаду

поголів'я коней є погіршення показників відтворення стада. Вплив даних чинників призводять до такої проблеми, як занепад цінних порід вітчизняної селекції. Від ефективності вирішення поставленої проблеми залежить подальший розвиток рисистого конярства [3].

За останніми даними в Україні галузь конярства представлена десятима породами коней, з яких п'ять верхового напрямку, три рисистого напрямку та одна ваговозного напрямку. На початку 2020 року чисельність коней рисистих порід становить 735 голів, що складає понад 25% від загального поголів'я племінних коней.

Орловська рисиста порода посідає третє місце за кількістю племінних коней чисельністю в Україні та перше місце серед рисаків. За стандартом породи проміри жеребців становлять: висота в холці 162,2 см, коса довжина тулуба 164,3 см, обхват грудей 187,1 см та обхват п'ястка 20,6 см, конематок 160,4см–163,6см–186,4см–20,2см. Найпоширеніші масті серед орловських рисаків вважаються гніда, сіра та ворона, частка яких становить 46%, 31% і 19% відповідно [19, 39].

Згідно з досліджень Супрун І. О. «...представники орловської рисистої породи за лінією відносяться до Барса І, родоначальником якого являється всім відомий жеребець Сметанка, названий так через свою світло – сіру масть. Досить тривалий час селекційна робота в породі головним чином проводилась за принципом правильності та ошатності екстер'єру. Саме сірий жеребець Барс І був так званим «ідеалом» та уособленням задумки автора стосовно стандартів орловського рисака. Свою кличку Барс І отримав через те, що на основному волосяному покриві мав великі світло-сірі «яблука» та був схожий на справжнього барса» [37].

До ХХ ст. більшість представників орловської рисистої породи маси сіру масть, однак з появою конкурентоспроможних коней Європи та США, в селекційно-племінній роботі даної породи відмічалось прилиття крові рисаків американської та французької селекції, а отже й приєднання алелів інших мастей до існуючої популяції коней орловського рисака.

Сьогодні орловський рисак є призовим конем, а також використовується з метою поліпшення місцевих порід. Розведенням коней даної породи займаються в 5-ти областях, серед яких Запорізька, Полтавська та Сумська має найбільшу чисельність поголів'я. В Україні окрім абсолютних рекордів жвавості у межах породи, обов'язково фіксуються рекорди в межах окремого іподрому державного значення, а саме Київському, Одеському та Харківському, котрі спеціалізуються на випробуваннях рисаків [38]. Рекорди жвавості коней орловської рисистої породи, котрі встановлені на Київському іподромі наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Рекорди жвавості коней орловської рисистої породи у 4-х річному віці (Київський іподром)

Рік	1600 м		2400 м		3200 м	
	Жеребець	Кобила	Жеребець	Кобила	Жеребець	Кобила
2000	Базальт 2.06,3	Ізбраніца 2.07,2	Рапорт 3.14,6	Беспа 3.15,4	Перепон 4.27,0	Карамель 4.30,0
2001	2.06,3	2.07,2	3.14,6	3.15,4	4.27,0	4.30,0
2002	Композитор 2.04,8	2.07,2	3.14,6	3.15,4	4.27,0	4.30,0
2003	2.04,8	Щука 2.05,8	Шалун 3.14,5	3.15,4	Шалун 4.30,0	4.30,0
2004	2.04,8	2.05,8	3.14,5	3.15,4	4.30,0	4.30,0
2005	2.04,8	2.05,8	3.14,5	3.15,4	4.30,0	4.30,0
2006	2.04,8	2.05,8	3.14,5	3.15,4	4.30,0	4.25,7
2007	2.04,8	2.05,8	3.14,5	3.15,4	4.30,0	4.25,7
2008	2.04,8	2.05,8	3.14,5	Бегущая 3.10,4	4.30,0	4.25,7
2009	2.04,8	2.05,8	3.14,5	3.10,4	4.30,0	4.25,7
2010	2.04,8	2.05,8	3.14,5	3.10,4	4.30,0	4.25,7
2011	2.04,8	2.05,8	Журналіст 3.14,3	3.10,4	4.30,0	4.25,7
2012	Корифей 2.03,5	2.05,8	3.14,3	3.10,4	4.30,0	4.25,7

Іподромне випробування молодняку, з метою виявлення їх генетичного потенціалу, розпочинають після досягнення ними дворічного віку, дистанція при цьому дистанція становить 1600 м. У трирічному віці дистанція

збільшується до 2400 м, а в чотирирічному віці – до 3200 м. Використання в племінній роботі рекордистів та призерів породи є головним селекційним завданням для отримання високо жвавих нащадків.

Російська рисиста порода посідає друге місце за чисельністю серед рисаків та четверте місце за кількістю племінних коней в Україні. Дана порода є результатом схрещування американської стандартбредної та орловської порід. Підвищення жвавості орловської рисистої проводилось протягом деяких етапів, під час яких відбувалось залучення кращих рисаків американської та французької селекції. На сьогоднішній день представники російських рисаків мають вищу жвавість ніж орлови, одна нижчу ніж американці [42]. Порівняння жвавості рисаків орловської і російської породи наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Жвавість рисаків орловської та російської порід

Вік, років	Порода	Жвавість на 1600 метрів		Кличка
		середня	краща	
2	Орловська рисиста	2.35,7±0,13	2.16,7	Графіка
	Російська рисиста	2.23,2±0,17	2.17,5	Репродукція
3	Орловська рисиста	2.17,1±0,14	2.09,9	Брашов
	Російська рисиста	2.10,6±0,07	2.03,8	Грамотей
4	Орловська рисиста	2.11.6±0,06	2.08,9	Бодрая
	Російська рисиста	2.14,6±0,05	2.08,2	Рупор
Ст. вік	Орловська рисиста	2.14,2±0,01	2.10,2	Чайок
	Російська рисиста	2.07,2±0,02	2.05,2	Варіант Із

Встановлено, що у всі вікові періоди представники російської рисистої породи мають вищу жвавість, ніж орловської. У віці два роки різниця середньої жвавості становить 12,2 с., у три роки - 6,5 с та в чотири роки - 3,0 с. Також відмічається й міжпородна різниця кращої жвавості, а саме: у дворічному віці 0,8 с, у трирічному - 6,1 с, у чотирирічному - 0,7 с [Каралаш].

Інтенсивне використання поглинального схрещування в селекційній роботі російської рисистої породи з жеребцями американської

стандартбредної призвело до наступного розподілу мастей: 77% - гніда, 10% - ворона, 7% - руда; 4% - каракова та 2% - сіра. Середні проміри жеребців становлять висота в холці 160,3 см, коса довжина тулуба 161,5 см, обхват грудей 182,3 см та обхват п'ястка 20,2 см, конематок – 159,3см-161см-182,7см-19,8см.

Розведенням коней російських рисаків займаються в 3-х областях України: Київській, Полтавській та Житомирській. На жаль станом на 01.01.2020 року Лимарівській кінний завод (Луганська область) та ТОВ «ПЗ Україна» (Вінницька область) завершили роботу з даною породою. Одним з головних кінних заводів, що займається розведенням російської рисистої породи є Дібрівський кінний завод №62. В Дібрівському заводі середня жвавність жеребців становить 2.03,9 хв., а конематок – 2.09,8 хв. Кращими жеребцями-плідниками даного заводу, які оцінені за якістю нащадків вважаються Географ 2.01,7, Камін 2.01,2 та Прогул 2.01,3 [40]. Чисельність коней російської рисистої породи в Україні наведені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Чисельність племінних коней російської рисистої породи в Україні

Категорія господарств	Кількість коней, гол.				
	всього	жеребців–плідників	маток	ремонтного молодняка	лошат
Кінні заводи	589	17	198	161	86
Племінні репродуктори	650	27	180	239	114
Усього в Україні	1239	44	378	400	200

Французький рисак є однією з чотирьох оригінальних рисистих порід, розведенням яких займаються в усьому світі. Однак, в Україні її частка серед племінних коней становить лише 1%. Французька рисиста порода була отримана шляхом багатьох схрещувань протягом XIX століття, з метою забезпечення потреб армії та транспорту. З самого початку в селекційно-племінній роботі велику увагу приділяли тренінгу риссю під сідлом та но довгі

відстані, що в значній мірі підвищувало роботоздатність та витривалість коней французької селекції.

У після воєнний час, великої популярності набули рисисті перегони в упряжі, тому селекційна робота французьких рисаків набула іншого характеру. Французька рисиста порода вважається призовою та поступається за показниками жвавості американській стандартбредній, а за витривалістю навіть перевершує її.

Рисаки французької селекції є більш пізньоспілими порівняно з іншими рисаками, тому у віці старше 4-х років перемагають майже у всіх міжнародних змаганнях Європи. Високих показників жвавості та витривалості рисистих коней Франції було досягнуто лише завдяки ретельному відбору та підбору жеребців-плідників та конематок, поліпшенню якості утримання та годівлі, використанню інтенсивної технології заводського та іподромного тренінгу, а також систематичному випробуванню коней риссю під сідлом та в збруї. На відмінну від рисаків орловської чи стандартбредної порід масть коней французької селекції представлена в основному рудою, гнідою та караковою з білими відмітинами на голові та кінцівках [42].

Рисисте конярство України передбачає незначне прилиття крові французької рисистої породи, яке в основному представлене нащадками ліній Міндена, Charif di Iesolo, Workagolic та Nimo Sasselyn. Висока чисельність переможців на Вінсенському іподромі (Франція) серед представників лінії Міндена (1.17,0) свідчить про позитивний вплив застосування прилиття крові французької рисистої породи на клас жвавості коней вітчизняної селекції. Так, за дослідженнями Супрун І.О. «...кількість переможців відкритих традиційних призів, котрі проводились на Київському іподромі для коней рисистого напрямку протягом 2000-2010 рр, що є представниками лінії Фанданго склала 5,29%. В Україні розведенням племінних коней французьких рисаків з 2011 року й по сьогоднішній день займається єдиний племінний репродуктор ТОВ «Торговий дім Рода»» [40]. Порівняльний аналіз призової роботоздатності рисистих коней (1600 м) наведені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4.

Порівняльний аналіз призової роботоzдатності рисистих коней (1600 м)

Рік	Вік, років	Групи коней					
		чистопородні російської рисистої породи		чистопородні французької рисистої породи		помісні (потомство жеребців французької рисистої породи)	
		п	жвавість, хв.с	п	жвавість, хв.с	п	жвавість, хв.с
2010	2	58	2.27,7±0,19	6	2.20,2±0,26	10	2.25,2±0,31
	3	50	2.16,3±0,54	3	2.10,2±0,40	2	2.14,8±0,63
	4	41	2.06,9±0,38	2	2.04,4±0,32	2	2.06,9±0,15
	ст. вік	28	2.04,9±0,29	1	2.06,2	-	-
2011	2	63	2.30,1±0,21	-	-	3	2.27,2±0,55
	3	61	2.15,5±0,41	11	2.13,7±0,23	9	2.15,1±0,22
	4	30	2.09,7±0,20	14	2.07,9±0,10	1	2.06,7
	ст. вік	32	2.05,7±0,32	3	2.06,4±0,09	-	-
2012	2	70	2.30,5±0,17	4	2.26,6±0,07	2	2.16,3±0,16
	3	52	2.14,6±0,28	8	2.11,8±0,16	6	2.12,9±0,34
	4	34	2.08,3±0,25	6	2.07,0±0,05	4	2.06,6±0,07
	ст. вік	20	2.05,1±0,17	16	2.05,3±0,07	-	-
2013	2	58	2.25,8±0,32	9	2.29,8±0,33	9	2.25,3±0,14
	3	61	2.15,2±0,27	3	2.16,4±0,19	4	2.09,3±0,25
	4	32	2.10,4±0,34	6	2.07,0±0,09	3	2.07,1±0,23
	ст. вік	16	2.04,6±0,22	17	2.05,9±0,51	-	-
2014	2	41	2.25,0±0,12	4	2.26,1±0,24	5	2.24,3±0,24
	3	42	2.12,7±0,95	8	2.24,0±0,47	8	2.10,6±0,14
	4	24	2.06,2±0,06	3	2.07,3±0,62	2	2.10,6±0,64
	ст. вік	4	2.04,8±0,15	1	2.28,5	-	-
2015	2	46	2.25,8±0,17	12	2.24,5±0,31	3	2.15,0±0,15
	3	41	2.13,1±0,11	4	2.17,4±0,41	5	2.10,9±0,14
	4	30	2.08,2±0,09	7	2.17,8±0,43	6	2.07,0±0,86
	ст. вік	4	2.02,4±0,05	18	2.05,4±0,44	-	-
2016	2	40	2.30,5±0,15	8	2.22,9±0,21	5	2.20,0±0,27
	3	28	2.11,1±0,13	10	2.12,5±0,15	3	2.06,4±0,21
	4	18	2.08,6±0,12	3	2.09,7±0,27	2	2.04,1±0,15
	ст. вік	8	2.00,9±0,05	18	2.05,0±0,41	-	-
В ср.	2	1195	2.30,8±0,50	43	2.25,0±0,14	37	2.23,3±0,12
	3	1085	2.16,3±0,66	47	2.15,2±0,13	37	2.11,9±0,97
	4	763	2.10,3±0,27	41	2.09,3±0,10	20	2.05,0±0,71
	ст. вік	502	2.06,6±0,49	74	2.05,5±0,24	-	-

На сьогоднішній день жвавність рисаків в Україні є нижчою від європейських і світових коней, що унеможлиблює взяття їх участі в міжнародних перегонах. Головною причиною даного становища є широке використання поглинального схрещування конематок російської рисистої породи з жеребцями американської селекції низького класу жвавості.

На початок 2020 року загальна кількість орловських рисаків, котрі утримуються у 3-х племінних репродукторах та 2-х кінних заводах складала 460 голів, з яких 17 плідників та 155 конематок, однак дані показники чисельності менші на 14% в порівнянні з 2019 роком.

Аналізуючи стан орловської рисистої породи в Україні протягом останніх 15-ти років, найвища чисельність поголів'я відмічалась у 2007 році, що обумовлено державною підтримкою на розведення племінного поголів'я. Однак, починаючи з наступного (2008) року встановлена щорічна тенденція щодо зменшення кількості суб'єктів племінної справи, а одночасно з цим й до зниження кількості племінного поголів'я. На сьогоднішній день відмічається скорочення племінного поголів'я на 25,8% відносно 2015 року. Дані зміни ймовірно пов'язані зі зниженням середнього виходу лошат на 6% [32].

Згідно даних держплемреєстру (1.01.2020 р.) у 2-х кінних заводах та 2-х племінних репродукторах України, що спеціалізуються на розведенні племінного поголів'я російської рисистої породи, налічувалось 232 голови, з яких 10 плідників та 105 конематок, що відносно 2019 року нижче на 27%. Встановлено, що протягом останніх 15-ти років найвища чисельність поголів'я російських рисаків була встановлена у 2008 році та становила 1297 голів. Але починаючи з 2010 року відмічається стрімке скорочення племінного поголів'я, зокрема жеребців-плідників на 31% та конематок на 22% порівняно з 2009 роком. Показник виходу лошат становить лише 49 голів на 100 конематок, що відносно минулого року нижче на 7%. Зменшення племінних коней російської рисистої породи пояснюється й тим, що дана порода досить інтенсивно поглинається американською стандартбредною породою [31].

Різке зменшення чисельності племінного поголів'я головним чином є наслідком незадовільної селекційно-племінної роботи на племінних заводах, репродукторах та іподромах. Низька племінна цінність більшості коней на кінних заводах не здатна компенсувати затрати на їх утримання, що призводить до втрати цінного генетичного матеріалу, а отже й зниження показників жвавості та витривалості в подальшого поголів'я. Незадовільним також залишається забезпечення галузі конярства достатньою кількістю і якістю кінноспортивним інвентарем, що унеможливорює широке використання цінних племінних коней у кінному спорті.

1.2. Чинники, що впливають на роботоздатність рисистих коней

В сучасних умовах розвитку рисистого напрямку в конярстві, високі вимоги до роботоздатності коней призводять до необхідності удосконалення методів одержання тварин високого класу жвавості та витривалості, котрі б задовільнили б не лише потреби населення, але й сприяли залученню інвесторів, з метою забезпечення підтримки конкурентоспроможності конярства в Україні з урахуванням соціального та економічного стану в країні.

Регулярні зміни щодо вимог жвавості коней, котрі приймають участь у міжнародних перегонах, зумовлює вдосконалення їх спортивної роботоздатності. Роботоздатність вважається головним видом продуктивності коней, показники якої в значній мірі залежать від правильної організації тренінгу та випробувань, котрі дозволяють виявити коней високого класу жвавості та сприяють ефективному веденню селекційної роботи [5].

Для коней рисистого напрямку використання призова роботоздатність є основною селекційною ознакою. Оцінку роботоздатності проводять з врахуванням таких індивідуальних якостей, як швидкість, здатність до призової боротьби, результативність виступів, стабільність рисистого алюру. Прояв призової боротьби під час змагань досить чітко описує особливість темпераменту коней, котрий є досить важливим для подальшої селекційної роботи.

Окрім вище наведених індивідуальних особливостей вагомий вплив на жвавність та витривалість має вік коня. Зі збільшенням віку відмічається зростання роботоздатності коней і на перший план виходить рекордна жвавність. Середня жвавність рисаків орловських та російських рисаків залежно від віку наведені в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5.

**Середня жвавність рисаків орловських та російських рисаків
залежно від віку**

Вік, років	Порода	Жвавність на 1600 метрів	
		середня	краща
2	Орловська	2.32.4	2.18.8
	Російська	2.30.4	2.12.8
3	Орловська	2.21.1	2.07.1
	Російська	2.14.0	2.06.4
4	Орловська	2.11.6	2.06.4
	Російська	2.07.2	2.01.7

Вікових змін також зазнає маса тіла, показники промірів, кістково-м'язовий апарат та якість тренуваності. Показники стану дихальної системи і енерговитрати зміщуються в бік підвищення енергозбереження: зменшується дихальний об'єм, збільшення кисневого ефекту дихального циклу, підвищується киснева місткість крові та рівень гемоглобіну. У рисаків старше 4-х років частота дихання зменшується, збільшується дихальний об'єм, підвищується економічність дихання, про що свідчить вентиляційний еквівалент і відсоток поглинання кисню в легенях [8].

В період тренувальних робіт велика увага приділяється впливу типу вищої нервової діяльності (ВНД) на роботоздатність коней. Спеціалісти в галузі конярство відмічають, що найкраща робоча якість встановлена в коней з сильним врівноваженим рухливим типом ВНД, але й інші типи вищої нервової діяльності мають досить високу жвавність і витривалість при правильному підході до їх тренування. Прогрес жвавості рисаків різних типів ВНД наведені в таблиці 1.6.

Прогрес жвавості рисаків різних типів ВНД

Тип ВНД	Вік коней, років		
	2	3	4
	жвавість, хв.,с	жвавість, хв.,с	жвавість, хв.,с
Сильний врівноважений рухливий	2.32,3	2.13,3	2.07,6
Сильний врівноважений інертний	2.30,2	2.16,5	2.08,4
Сильний нерівноважений	2.35,4	2.11,1	2.10,3
Слабкий	2.36,2	2.21,4	2.17,3

Встановлена також залежність роботоздатності з індивідуальними фізіологічними показниками та генетичними особливостями, зокрема, ступеню інбридінгу. На закріплення правильності рухів та формування жвавості впливають і зовнішні чинники, серед яких відмічають стан бігової доріжки, погодні умови, а також температура повітря. Так, для коней рисистого напрямку оптимальна температура повітря становить 22-27°C.

Основними критеріями для оцінки роботоздатності коней рисистих порід є: жвавість на різні дистанції, біговий клас, а також відстань гандикапу. Вважається, що жвавість для рисаків - це лише одна з характерних особливостей, яка свідчить про його відносні здібності на певні дистанції і пов'язана з рівнем заїздки [9].

За даними Косенко С.О. «...для оцінки відтворного складу з погляду спадкової передачі корисних якостей обчислюють коефіцієнт успадкованості, величина якого показує, наскільки ефективним може бути відбір по кожній з основних або непрямих ознак. Для коней рисистих порід коефіцієнт успадкованості варіює залежно від віку, породної належності та показників роботоздатності» [22].

Отже, під впливом багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів формуються робочі якості коней, які оцінюють за певними критеріями: жвавість на різні дистанції, належність до певного бігового класу.

1.3. Характеристика різних схем тренінгу молодняку рисистих порід

Тренінг коней рисистого напрямку є однією з головних складових селекційної роботи, котра направлена на визначення основної селекційної ознаки - роботоздатності. Правильна організація тренувальних робіт не лише забезпечує не лише зміцненню організму в цілому, але й сприяє гармонійному розвитку та функціонуванню всіх органів та систем. Правильний підхід до тренінгу є дуже важливим для молодняку у віці 2-х років, оскільки саме у цьому віці гармонійні тренувальні роботи забезпечують іподромне довголіття молодняку та розкриття максимального генетичного потенціалу [28].

Аналіз чисельності прибуття молодняку коней на випробування та подальшої їх частки, котра перейшла до групи трирічного віку для наступного випробування за період 2009-2011 рр. на іподромах України (Київський та Одеський), вказує на те, що близько 50% поголів'я орловської рисистої породи, та дещо менше 25% поголів'я російської рисистої породи вибувають з випробування у дворічному віці. При цьому, головними причинами вибуття молодих рисаків є недостатня спланованість майбутніх випробувань та низькі показники жвавості. Динаміка переходу рисистого молодняку двох років до групи коней трьох років наведені в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7.

Динаміка переходу рисистого молодняку до групи коней трьох років

Рік	Кількість коней двох років прийнятих на випробування, голів	Відсоток від загальної кількості коней всіх вікових груп, %	Кількість коней, які перейшли у групу трьох років, голів	Кількість вибувтих до переходу у групу трьох років, голів	Відсоток до переходу у групу трьох років, голів, %
Орловська рисиста порода					
2009	79	38,2	51	28	54,9
2010	80	40,0	58	22	37,9
2011	87	46,2	61	26	42,6
Російська рисиста порода					
2009	85	32,6	72	13	18,1
2010	68	28,9	49	19	38,8
2011	58	34,5	52	6	11,5

Наведений частка вибуття дворічного молодняку без подальшої можливості випробувань є достатньо високою, оскільки, за сучасних економічних умов, при високій вартості вирощування та утримання рисистих коней та за відсутності іншого виду доходу від випробувань (низькі балові кошти, закриття тоталізатора), до іподрому направляються лише кращі рисаки за походженням, жвавістю та ошатністю. Тому, на думку кіннозаводчиків, однією з причин високого відсотку вибуття рисистого молодняку є низька організація тренувальних робіт, що не забезпечує розкриттю їх потенціалу [29]

На сьогодні відомий єдиний посібник щодо рекомендацій тренувальних робіт та випробування рисаків (Карлсен Г. Г. Тренинг и испытание рысаков, 1978 р.). Однак, тренери наїзники вважають дані методи застарілими, а міжнародні вимоги до випробовуваних коней спонукають до розробки нових, більш ефективних схем та підходів щодо тренінгу, із залученням закордонного досвіду. Виходячи з цього, схеми і методи тренінгу рисаків на різних іподромах різняться [30, 41]. Існуючі схеми іподромного тренінгу рисистих коней дворічного віку наведені в таблиці 1.8.

Таблиця 1.8.

Схеми іподромного тренінгу рисистих коней дворічного віку

Трен. відділення	Робота у леваді	Тротові роботи	Махові роботи	Жвава робота	Робота на водилці
I	1,5-2 год.	3 кол. (4800 м)	У два гіти: трот 2400 м./мах 1600 м/шаг 400 м трот 800 м/ мах 1600 м / шаг 400 м.		1 год
II	-	3 кол. (3200 м) Шаг 400м 4 кол. (4800 м)	У два гіти: трот 1600 м/ розмашка 800м/ мах 1600 м/ трот 400 м/ шаг 800 м. Трот 1600 м/ розмашка 1600 м/ мах 1600 м/ трот 400 м/ шаг 1600 м.		1 год
III	1-1,5 год.	5 кіл. (8000 м)	У два гіти: трот 1600 м/ мах 1600 м/шаг 600м. Трот 1600 м/ мах 1600/ шаг		-
IV	1,5-2 год.	5 кіл. (8000 м)	Трот 1600-1800 м/ розмашка 1600 м/ трот 400 м	У три гіти: трот 2000 м/ розмашка 600 м/ мах 1600 м/ трот 400 м/ шаг 400 трот/ 1600 мах/ шаг 200 м трот/ 1600 мах	1-1,5 год.

Під час аналізу відібраних чотирьох схем встановлено, що всі вони побудовані відповідно загальноприйнятих вимог, до яких входять дні активного відпочинку (в левадах або на водилці), жвавих та тихих (тротових) робіт. Жваві роботи розділяють на махову та жваву. Розпочинають жваву роботу за 7 днів до їзди у приз, однак під час тренування орловських рисаків другий гіт завершують на 10–15 с. тихіше за очікувану, та на 5–10 с. – для російських рисаків. Орієнтовно махова робота проводиться на 20–30 с тихіше за виявлену жвавість в останньому забігу, що співпадає нормам з класичної літератури. У вищенаведених тренувальних відділеннях (I-IV) використовуються одні й ті ж принципи тренувальних робіт та інтенсивність навантаження як для жеребців, так і для кобил [33].

Головними відмінностями сучасних (інноваційних) методик щодо тренінгу рисистих коней є зниження об'єму (км) тротових робіт та відсутність роботи шагом між репризами.

За даними Г. Г. Карлсена «...разова робота тротом (риссю) повинна складатися із 2-х–3-х репризів, протягом яких, кінь проходить риссю від 9,6 до 14,4 км (6-9 іподромних кіл) та 1,6-3,2 км кроком (1-2 іподромних кіл)».

При аналізі схем тренінгу встановлено, що у крокова робота між репризами використовується лише у II тренувальному відділенні, тоді як у відділеннях I, III та IV тротові роботи проводиться у один реприз. При цьому, загальний об'єм тротових робіт у тренвідділеннях III та IV найбільше наближується до рекомендованих норм, і становить близько 8 км. Найнижчий кілометраж тротових робіт відмічено у I тренвідділенні (4,8 км).

Низька тривалість тротових робіт та відсутність відокремлення методів тренінгу є значним недоліком, оскільки робота тротом та шагом є дуже важливою, особливо для молодняку дворічного віку. Робота шагом вважається алюром відпочинку нервової системи, що важливо для подальших навантажень, а робота тротом, забезпечує формуванню рисистого молодняку балансу рухів та стійкості алюру, а також запобігає під час їзди переходити на

галоп. Чистота рисистого алюру молодняку в залежності від тренувального відділення наведена в таблиці 1.9.

Таблиця 1.9.

Чистота рисистого алюру молодняку по тренувальним відділенням

Трен. від.	Показники	Місяць					
		квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень
I	Кількість випробуваних за місяць, гол.	6	8	10	9	10	3
	Кількість виступів за місяць	7	11	15	15	15	3
	Частота виступів коней за місяць	1,1	1,3	1,5	1	1,5	1
	Кількість коней, які мали збій	2	5	6	8	9	1
	Частка коней, які мали збій за виступ, %	28,6	45,5	40,0	53,3	60,0	33,3
II	Кількість випробуваних за місяць, гол.	7	8	10	10	6	5
	Кількість виступів за місяць	10	11	11	12	7	7
	Частота виступів коней за місяць	1,4	1,4	1,1	1,2	1,1	1,4
	Кількість коней, які мали збій	-	-	-	-	-	1
	Частка коней, які мали збій за виступ, %	-	-	-	-	-	14,2
III	Кількість випробуваних за місяць, гол.	3	5	6	7	8	6
	Кількість виступів за місяць	3	5	6	11	12	8
	Частота виступів коней за місяць	1	1	1	1,6	1,5	1,3
	Кількість коней, які мали збій	-	-	-	-	-	-
	Частка коней, які мали збій за виступ, %	-	-	-	-	-	-
IV	Кількість випробуваних за місяць, гол.	1	-	1	3	7	6
	Кількість виступів за місяць	1	-	1	3	9	8
	Частота виступів коней за місяць	1	-	1	1	1,3	1,3
	Кількість коней, які мали збій	-	-	-	1	2	2
	Частка коней, які мали збій за виступ, %	-	-	-	33,3	22,2	25,0

З вище наведеної таблиці виявлена закономірність збільшення кількості збоїв у рисистого молодняку, котрі були закріпленні за I тренувальним відділенням, для якого характерний найменша за обсягом робота тротом. При цьому, чисельність збою підвищувалась в літній період (червень-серпень), коли проводять розіграш великих традиційних призів. Необхідно підкреслити, що більша кількість коней I-го тренувального відділення мали по 2-3 збої протягом проходження дистанції 1,6 км, що хоч і зустрічається у дворічного молодняку відповідно з правилами випробувань, однак є досить тривожною закономірністю [21].

Недостатня за обсягом робота шагом та рисі може призвести до хромоти та хвороб кістково-м'язової системи. Це зумовлено недостатнім розігрівом м'язів, що призводить до переохолодження, адже одразу після тротової роботи без відшагування кінь повертається у стайню, де стоїть до кінця дня. За даними Н. Н. Славніма, частка тротових робіт повинна становити не менше 50-60% від загального обсягу тренувального процесу. Такий об'єм тренування тротом відмічається у IV тренувальному відділенні впродовж тренувальних періодів. У тренувальному процесі рисистого молодняку I, II та III тренвідділень загальний обсяг тротових робіт був значно менший рекомендованих даних, а у I тренувальному відділенні він взагалі був різним кожного місяця, що свідчить про безсистемність тренінгу в даному відділенні. Співвідношення робіт на різних алюрах наведені в таблиці 1.10.

Таблиця 1.10

Співвідношення робіт на різних алюрах, %

Трен відділення	Алюр	Підготовчий період		
		січень	лютий	березень
I	трот	37,0	30,4	44,0
	мах	7,4	0	12
II	трот	43,3	44,8	41,9
	мах	26,6	26,6	29
III	трот	60,0	58,6	54,8
	мах	27	27,6	29
V	трот	65,4	65,4	65,4
	мах	2,5	2,5	26,9

Трен відділення	Алюр	Основний період					
		квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень
I	трот	45,8	50,0	39,0	30,4	46,6	46,6
	мах	8,3	7,6	21,7	8,7	16,7	8,3
II	трот	43,3	43,3	43,3	41,9	41,9	43,3
	мах	26,7	30	30	29	29	30
III	трот	40,0	45,0	46,7	43,3	43,3	43,3
	мах	30	29	26,7	26,7	26,7	26,7
IV	трот	62,5	62,5	69,2	56	53,3	53,3
	мах	25	20,9	20	22,7	26,7	26,7

За рекомендаціями Г. Г. Карлсена об'єм жвавих робіт у тренувальному процесі повинна становити не менше 30-35%. З даних таблиці 1.10 видно, що об'єм жвавих робіт у структурі тренінгу II та III тренувальних відділень була найбільш наближена до рекомендованих норм, що характеризується однаковою кількістю в основний період. В цей же час, у I та IV тренувальних відділеннях частка жвавих робіт змінювалась протягом сезону [18].

Дотримання кількості жвавих робіт на рекомендованому рівні необхідне для підтримання прогресу роботоздатності, шляхом закріплення встановленого рівня жвавості та поступового її підвищення шляхом скидання секунд від однієї жвавої роботи до іншої. Дане твердження підтверджується рівномірним щомісячним покращенням жвавості рисистого молодняку II та III тренувальних відділень, які мали достатню за об'ємом та системністю, жваві роботи. Загальне покращення жвавості дворічок II тренвідділення становило з 2.57,5 хв.с до 2.24,2 хв.с. та становить 33,3 с; у III тренвідділенні відповідно з 2.57,2 до 2.33,2 хв.с – 24,3 с. В цей же час у рисистого молодняку I-го тренувального відділення покращення становило 19,7 с протягом тренувального періоду. Однак, у основний період (червень-серпень) жвавість молодняку була нерівномірною, та навіть знижувалась, що свідчить про загальну втому коней.

Аналізуючи жвавість молодняку російської рисистої породи протягом основного періоду по всіх відділеннях відмічається рівномірний її прогрес. При цьому у I тренвідділенні прогрес підвищення жвавості молодняку

російської рисистої породи, порівняно з орловською, є більш стабільний – жвавність покращується щомісяця. Ймовірно це може обумовлюється більшою міцністю конституції коней російських рисаків, що пов'язано з історією виведення цієї породи, а саме схрещуванням із найжвавішою породою світу – американською стандартбредною [17]. За даними Г. Г. Карлсена встановлено, що для кожної з рисистих порід характерна своя, оптимальна норма скинутих секунд. Прогрес жвавності молодняку рисистих порід наведений у таблиці 1.11.

Таблиця 1.11

Прогрес жвавності молодняку рисистих порід

Порода	Показники	Місяці					
		квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень
Орловська рисиста	Кількість скинутих секунд	2	4	4	4	4	2
	Секунди жвавої роботи (по II гіту)	3.03,0- 2.53,0	2.59,0- 2.49,0	2.55,0- 2.45,0	2.51,0- 2.41,0	2.47,0- 2.37,0	2.45,0- 2.35,0
	Очікувана жвавність виступів	2.53,0- 2.43,0	2.49,0- 2.39,0	2.45,0- 2.35,0	2.41,0- 2.31,0	2.37,0- 2.27,0	2.35,0- 2.25,0
	Середня жвавність	2.48,0	2.44,0	2.40,0	2.36,0	2.32,0	2.30,0
Російська рисиста	Кількість скинутих секунд	2	4	6	6	4	2
	Секунди жвавої роботи (по II гіту)	2.58,0- 2.53,0	2.54,0- 2.49,0	2.46,0- 2.39,0	2.40,0- 2.33,0	2.36,0- 2.29,0	2.34,0- 2.27,0
	Очікувана жвавність виступів	2.48,0- 2.43,0	2.44,0- 2.39,0	2.36,0- 2.29,0	2.30,0- 2.23,0	2.26,0- 2.19,0	2.24,0- 2.17,0
	Середня жвавність	2.45,5	2.41,5	2.32,5	2.26,5	2.22,5	2.20,5

Середні дані жвавності молодняку російських рисаків I-го тренувального відділення у червні були на 3 с тихіше, у липні – на 3,2 с, у серпні – на 2,1 та вересні – на 8,4 с. У молодняку II-го тренувального відділення показники жвавності коней у червні була тихіші на 1,1 с, у липні – на 0,9 с, у серпні – на 4,6 та вересні – на 2,4 с; у III та IV тренувальних відділеннях ця різниця становила, відповідно, 9,7 с, 12,4 с, 12,1 с, 9,2 с та 2,9, 5 с та 14,2 с.

1.3.1. Вплив об'ємів тротових робіт на розвиток молодняку рисистих порід

Тренінг коней рисистого напрямку передбачає виконання регулярних вправ змінними алюрами. До головних алюрів тренінгу рисаків відносять крок та рись. Однак сам вираз «рись» вже майже не застосовується, оскільки її підалюри вже вважаються самостійними видами алюрів, серед яких і трот. Робота тротом є найтихішим рухом, а його значення в тренувальному процесі посідає головне місце, оскільки саме цей алюр забезпечує нормальний розвиток м'язів та загальній гармонічності тілобудови. Приділення достатньої уваги тротовій роботі сприяє розвитку довгих, просторих рухів та формує закріплення у рисаків балансу рухів та стійкість рисистого алюру.

Досить важливим також є робота кроком, яка слугує не лише відпочинком між репризами, але й дає можливість розігріти коня, чим підготовлює організм до подальших навантажень перед роботою на доріжці. Окрім цього, крок є дієвим заспокійливим засобом для холеричних та тугогнуздих коней, котрі зустрічаються досить часто [12].

Гармонійний розвиток рисистого молодняку сприяє не лише нормальному функціонуванню організму та продуктивному довголіттю, але й має естетичне значення. На іподромах України (Київський, Харківський та Одеський) встановлені різні схеми тренінгу, які головним чином різняться об'ємом тротових робіт (табл. 1.12).

Таблиця 1.12

Об'єми тихих робіт по трен відділенням

Трен-відділення	Кількість тротових та крокових робіт	Загальний кілометраж, м	Середня частка тротових та крокових робіт у структурі графіку тренувань, %
I	3 кола	4800	39,7
II	3 кола крок 400 м 4 кола	11200	43,0
III	5 кіл	8000	48,3
IV	6 кіл крок 1000 м	10600	66,4

При аналізі схем тренінгу, на яких побудовані тренувальні роботи, встановлено, що у I, III та IV тренувальних відділеннях тротові роботи проводяться в один реприз, а робота кроком між репризами використовувалась тільки на II тренвідділенні. При цьому, загальний обсяг робіт тротом відповідав описаним нормам та становив 11,2 км у II та IV тренувальних відділеннях. Найменша кількість тротових робіт була відмічена у рисистого молодняку, котрі закріплені за I тренувальним відділенням, де об'єм роботи тротом був на половину нижчим за рекомендації, та становив 4,8 км відповідно.

Відповідно до рекомендацій Г. Г. Карлсена, окрім певного кілометражу, який необхідно відпрацьовувати молодняку рисистого напряму щодня, не менш важливим є кількість тротових робіт у загальному графіку тренувань, яка повинна становити не менше 50%. Встановлено, що лише у III та IV тренувальних відділеннях кількість тротових робіт максимально наближається до встановлених норм, однак вона все ж є нижчою за рекомендації. Необхідно відмітити, що достатній об'єм роботи тротом не гарантом її ефективності, оскільки її частка у загальному обсязі тренувань може бути нижче за рекомендовану, як у II тренувальному відділенні [11].

Встановлено, що основні проміри позитивно корелюють із показниками жвавості, тому гармонійний та нормальний розвиток молодняку обумовлює високу роботоздатність. О. М. Соболев було проведено дослідження на представниках орловської рисистої породи та виявлено, що кореляція між показниками жвавості та основними промірами знаходиться у межах від 0,112 до 0,483 при найвищому рівні вірогідності ($P > 0,999$). При аналізі абсолютних показників промірів жеребчиків протягом бігового сезону, встановлено, що все поголів'я молодняку по всіх тренувальних відділеннях мали збільшення по основним промірами, особливо за обхватом грудей [4]. Розвиток рисистого молодняку у розрізі тренувальних відділень наведені в таблиці 1.13.

Таблиця 1.13

Розвиток рисистого молодняка у розрізі тренувальних відділень

Трен- відділення	п, стать		Проміри	Зміни промірів, см			
				Січень	Квітень	Червень	Вересень
I	ж	4	ВХ	153,0±0,70	156,0±1,03	156,5±0,87	156,8±0,86
			КД	157,3±0,25	160,3±0,29	160,3±0,29	160,3±0,41
			ОГ	170,0±2,12	179,6±0,63	182,5±0,87	183,0±1,08
			ОП	19,3±0,12	20,0±0,1	20,5±0,1	20,5±0,3
	к	3	ВХ	147,0±1,16	151,8±1,46	152,0±1,21	152,7±0,67
			КД	151,7±1,21	154,9±0,88	155,7±0,67	156,0±0,58
			ОГ	166,0±2,09	176,8±1,29	177,7±0,88	178,0±1,16
			ОП	18,7±0,58	19,5±0,1	19,8±0,1	20,0±0,1
II	ж	3	ВХ	154,3±0,34	154,8±0,67	155,3±0,67	156,3±0,34
			КД	155,7±0,34	156,5±0,34	157,7±0,34	158,7±1,20
			ОГ	173,0±0,58	174,7±0,34	175,3±0,67	177,7±0,34
			ОП	20,0±0,00	20,0±0,17	20,1±0,1	20,3±0,1
	к	3	ВХ	150,7±0,88	153,7±0,34	156,0±0,00	158,3±1,37
			КД	154,0±0,58	156,8±0,67	158,2±0,67	160,7±1,17
			ОГ	165,3±1,21	171,8±1,45	172,8±0,88	175,7±0,27
			ОП	19,7±0,34	20,0±0,06	20,0±0,01	20,3±2,10
III	ж	3	ВХ	149,7±0,88	150,3±0,34	153,3±0,42	155,7±0,34
			КД	150,7±0,88	153,5±0,87	156,7±0,34	158,7±0,34
			ОГ	163,3±0,88	167,8±2,67	170,0±1,67	172,7±0,34
			ОП	19,7±0,34	20,0±0,4	20,0±0,1	20,0±0,00
	к	1		150-150 - 160-19	52-154-165- 19,5	155-156- 168-20	156-159- 171-20
			IV	ж	2	ВХ	153,0±0,82
КД	157,5±0,95	158,5±1,65	159,5±1,50			162,0±0,00	
ОГ	177,0±0,82	179,5±1,50	180,5±2,52			182,5±1,50	
ОП	19,0±0,2	19,5±0,1	19,75±0,1			20,5±0,2	
к	1		152-160- 175-20	154-160- 179-20,0	158-164- 182-20,5	158-164- 184-20,5	

Більші показники висоти в холці та косої довжини тулуба відмічались у рисаків II, III та IV тренувальних відділень. Найбільшою крупністю характеризувались кобилки II тренвідділення та жеребчики IV тренвідділення.

Ріст, розвиток, а отже збільшення промірів дворічного молодняка, незалежно від обсягу тротових робіт є закономірним. Під час тренінгу будь якого об'єму відбувається інтенсивний розвиток дихальної системи, збільшення об'єму легенів, а відповідно і обхвату грудей, тому найбільший

приріст за сезон спостерігається саме за цим проміром як у кобилок, так і у жеребчиків в усіх відділеннях [17, 20].

Однак показники висоти в холці та косої довжини тулуба змінюються в залежності від інтенсивності навантаження. За дослідженнями Корнієнко О.О. встановлено, що при частці 37%-50% тротових робіт відмічається найбільше збільшення висоти в холці та косої довжини тулуба (талб.1.13, 1.14).

Таблиця 1.14

Частка тротової роботи у загальному графіку тренувань

Місяць року	Тренувальні відділення											
	I			II			III			IV		
	Частка трот робіт %	n виступів		Частка трот робіт %	n виступів		Частка трот робіт %	n виступів		Частка трот робіт %	n виступів	
		ж	к		ж	к		ж	к		ж	к
січень	37,0	-	-	43,3	-	-	60,0	-	-	85,5	-	-
лютий	44,0	-	-	44,8	-	-	58,6	-	-	86,7	-	-
березень	45,8	-	-	44,8	-	-	54,8	-	-	75,0	-	-
квітень	50,0	-	-	43,3	1	1	45,0	2	1	69,0	0,5	-
травень	39,0	1	0,5	43,3	2	1	45,0	1	-	69,0	2	-
червень	30,4	2,5	2	43,1	2	2	46,7	1	1	69,2	2,5	-
липень	30,4	1	1	41,9	1	1	43,3	1	1	69,2	0,5	2
серпень	40,7	0,5	2	43,3	1	1	43,3	2	1	65,1	1	2
вересень	40,7	0,5	1,5	43,3	1	0,5	43,3	-	-	69,5	-	4

Також встановлені зміни індексу формату від інтенсивності тренувальних навантажень. У тварин, котрі закріплені за I тренувальним відділенням, для якого характерна помірна кількість тротових робіт відмічалось зменшення індексу формату, порівняно з початком тренувань: у жеребчиків на 0,7%, у кобилок на 0,5%. По решті відділень відбулося збільшення індексу формату відповідно на 0,6% у жеребчиків II тренувального відділення, на 1,7% і на 1,9% у жеребчиків та кобилок III тренувального відділення [21, 23].

РОЗДІЛ 2

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Коротка характеристика господарства

Дібрівський кінний завод започаткований у 1888 році. Його засновником та власником був Великий Князь Дмитро Костянтинович Романов. Головною метою при заснуванні заводу було створення розсадника коней верхового та рисистого напрямів, а також розведення ваговозів. З перших же днів було покладено початок культурного племінного кіннозаводства. Було збудовано манежі, обладнана крита доріжка довжиною 400 м для тренування молодняка в негоду, маткові і тренерські стайні, споруджений заводський іподром з відмінною біговою доріжкою, більшість цих споруд збереглася і використовується по сьогоднішній день.

Головним управляючим заводу був Ізмайлов Федір Миколайович, який досить добре орієнтувався в питаннях зоотехнії і ветеринарії, а також навчався рисистим справам в кращих господарствах США. Головним напрямком, який був обраний в роботі конезаводу – орловська рисиста порода коней. Поголів'я орловських рисаків Дібрівського заводу спочатку було сформовано в результаті закупівлі маток і жеребців-плідників в різних приватних кінних заводах. Частина маток була куплена з підсисними лошатами, батьками яких були відомі тоді жеребці Дим, Похвальний, Червоний, Вітерець, Граніт. До 1917 року в Дібрівському кінному заводі порода розводилась в «чистоті».

Російська верхова або орлово-ростопчинська порода - друга порода, з якою працює завод. Про цих коней Ізмайлов говорив : «...ці збільшені араби, подібних яким по ошатності рухів та елегантності немає ніде в світі».

Починаючи з 90-х років минулого століття до Дібрівського заводу було завезено гірських арденів. В результаті підбору кобил до жеребців і застосування відтворювального схрещування Дібрівський кінний завод створив свій тип ваговозів - вони були дрібними, але відрізнялися достатньою силою, хорошими рухами, були невибагливі до умов годівлі та утримання,

користуються великим попитом у населення. Окрім коней, розводили велику рогату худобу сірої української і симентальської порід, займалися садівництвом і городництвом. З квітня 1917 року Д. К. Романов передав Дібрівський кінний завод у власність держави.

На сьогоднішній день господарство спеціалізується на виробництві продукції тваринництва і рослинництва. Дане господарство займається :

- вирощуванням племінних коней;
- вирощуванням великої рогатої худоби м'ясного і молочного напрямку продуктивності;
- вирощуванням зернових і технічних культур;
- виготовленням та реалізацією кумису;
- оптовою та роздрібною торгівлею.

Дібрівський кінний завод № 62 має значну площу земельних угідь, структура яких наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Структура земельних угідь

Земельні угіддя	Площа, га	Структура, %
Всього	6124,00	100
Рілля	5142,4	83,97
Сінокоси	28,80	0,5
Пасовища	413,80	6,76
Ставки, водойми	93,10	1,52
Інші землі	418,6	6,84

Для ефективності ведення господарства на підприємстві велика увага приділяється заготівлі кормів власного виробництва. При організації кормової бази обов'язково проводять розробку кормового плану, який представлений науково-обґрунтованим розрахунком потреби сільськогосподарських тварин в кормах. Під час розрахунку враховується величина поголів'я та продуктивності великої рогатої худоби, свиней та коней, що утримуються на господарстві. З метою забезпечення господарства необхідною кількістю кормів використовується кормова сівозміна:

- багаторічні трави - 1-й рік;
- багаторічні трави - 2-й рік;
- кукурудза на зелений корм;
- озимі на зелений корм;
- кукурудза на силос;
- однорічні трави з підсівом;
- цукрові буряки;
- кукурудза на зерно.

Така сівозміна забезпечує виготовлення таких кормів як: сіно, солому, силос, концентрати. Господарство займається виготовленням силосу (з кукурудзи), оскільки від кількості і якості даного виду корму залежить продуктивність молочного поголів'я в зимовий період. Врожайність основних культур представлені таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Врожайність основних культур

Культури	Урожайність, ц/га		
	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Зернові	31,3	31,7	31,9
Озимі зернові	38,8	37,5	38,0
Ярі зернові	26,2	25,9	26,4

На господарстві для зберігання тюкованого сіна обладнані спеціальні навіси. Для зберігання силосу з сінажу використовують наземні траншеї.

Коренеплоди зберігаються в спеціальному сховищі для коренеплодів. В господарстві є власний млин і олійниця, що забезпечує господарство (тваринництво) концентрованими кормами і відходами олійної промисловості - макухою.

На території підприємства розміщено 4 стайні для племінних конематок (на 121 денник), 3 стайні для молодняку (на 120 денників), 1 стайня для жеребців-плідників (на 10 голів) та 1 стайня для відлучених лошат (на 72 денника). Поблизу тренвідділення розташований іподром із доріжкою на 1600

метрів з трибуною, встановлено 3 водилки для крокових робіт молодняку. Відносно недавно на території розміщена кінноспортивна школа (на 40 денників), яка спеціалізується на конкурі та виїзді,

Майже всі будівлі на території заводу побудовані досить давно, та підтримуються в доброму стані. Відносно новим спорудженням є кумисна ферма. Поблизу заводу розташовані пасовища, що дозволяє випасати табуни маточного складу з лошатами і табуни молодняку при груповому тренінгу.

Галузь конярства представлена двома рисистими породами – орловська і російська та однією ваговозною – новоалександрівська, яку почали розводити в напрямі продуктивного конярства.

В масі сучасний рисак це сухий, запряжний кінь міцної конституції, жвавий, витривалий та невибагливий до умов утримання. З метою поліпшення показників жвавості та скороспілості рисистих порід використовують прилиття крові американської стандартбредної породи. На кінець 2021 року в Дібрівському кінному заводі нараховується 171 голів рисистих коней (табл.2.3.).

Таблиця 2.3.

Поголів'я рисистих коней

Показники	Російська рисиста			2019 до 2021, у %	Орловська рисиста			2019 до 2021, у %
	2019	2020	2021		2019	2020	2021	
Поголів'я коней на початок року, усього голів	96	92	74	-22,9	122	119	97	-20,5
у тому числі: жеребців-плідників	3	2	2	-33,3	3	3	3	0
конематок	33	32	31	-6,1	32	33	32	0
молодняку	60	58	5	-91,7	87	83	11	-87,4
Класу «еліта»	32	32	33	+3,1	35	35	35	0
Одержано лошат, голів	7	18	11	+57,1	17	25	3	-17,6
Вихід лошат на 100 конематок, голів	55	59	55	0	68	75	68	0

При аналізі даних таблиці 2.3 необхідно зазначити, що загальна чисельність поголів'я коней орловської та російської рисистих порід на кінець 2021 року була нижчою відповідно на 20,5% та 22,9% порівняно з 2019 роком. Головним чином це відбувається через реалізацію племінного молодняку в інші господарства. Так у 2021 році поголів'я молодняку орловської рисистої породи скоротилось на 87,4%, а російської рисистої на 91,7% порівняно з 2019 роком. Поголів'я конематок орловської рисистої породи збільшилась на 6,1%, з одночасним збільшенням кількості одержаних лошат на 57,1%. У російської рисистої породи дані показники залишаються на одному рівні.

Дані, щодо стану поголів'я коней новоолександрівської ваговозної за останні 3 роки представлені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Поголів'я коней ваговозних порід

Статеві-вікові групи	Роки			2019 до 2021, у %
	2019	2020	2021	
Жеребці-плідники	2	1	3	+33
Племінні матки	28	28	28	0
Кобили 4-х років і старше	-	1	1	100
Кобили 3-х років	1	1	1	0
Жеребці 2-х років	2	-	-	-200
Кобили 2-х років	2	6	2	0
Жеребці 12 місяців	-	1	1	+100
Кобили 12 місяців	6	3	3	-50
Всього	56	59	56	0

З вище наведеної таблиці (табл.2.4.) встановлено, що загальна чисельність поголів'я ваговозних коней в господарстві за на кінець 2021 року порівняно з 2019 роком не змінилась, однак зменшилась відносно 2020 року на 5,1%. Поголів'я конематок за останні три роки залишається на одному рівні, а жеребців-плідників збільшилось на 33%.

Поряд з галуззю конярство, на підприємстві велика увага приділяється розвитку скотарства, напрямом селекційної роботи якої є збільшення племінного стада корів порід молочного напрямку продуктивності.

В літній період поголів'я великої рогатої худоби утримують в літніх таборах. Доїння проводять за допомогою доїльної установки УДС. Взимку корів утримують в чотирьох корпусах з обов'язковим моціоном на подвір'ї ферми. Дія доїння використовують доїльні апарати «Волга».

Також ДКЗ № 62 в своєму складі має племінну свиноферму, на якій вирощують велику білу породу свиней. Все поголів'я, окрім відгодівельного, утримується в станках з вигулами. Кнури-плідники утримують індивідуально, основні та ремонтні свинки - в групах по 10-15 гол. Кількісні та якісні показники представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Кількісні та якісні показники по тваринництву

Назва сільськогосподарських тварин	2019	2020	2021	% до 2019 року
Всього ВРХ	406	407	435	+7,1
В т.ч. корів	195	200	138	-29,2
Обсяг виробництва молока, ц	12613	12975	12604	-0,1
Отримано телят, гол.	169	182	197	+16,6
Всього свиней	329	388	325	-1,2
Основних свиноматок	73	77	92	+26,0
Одержано приплоду поросят	2185	2163	2794	+27,9
Кількість бджолосімей	100	100	100	0
Обсяг виробництва меду, кг	971	848	1030	+6,1

З даних таблиці 2.5. встановлено, що загальне поголів'я великої рогатої худоби на кінець 2021 року збільшилось на 7,1% порівняно з 2019 роком, однак кількість дійних корів зменшилось на 29,2% відповідно, при цьому обсяг виробництва молока залишається без змін.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Технологія тренінгу рисистого молодняку в дкз №62

3.1.1. Груповий тренінг молодняку

Груповий тренінг рисистого молодняку розпочинають з жовтня, відразу після відлучення лошат. Метою групового тренінгу є привчання лошат змінним алюром (крок, рись, галоп). Починаючи з 10-12 місячного віку тренінг жеребчиків і кобилок проводять окремо, оскільки саме в цьому віці в них проявляються статеві рефлекси.

Тренувальні роботи проводять по огороженій доріжці (довжина 800 м і ширина 10 м), в супроводженні двох вершників. Один тренер займає місце попереду групи, стримуючи при необхідності лошат, а інший їде позаду групи і, якщо необхідно, підганяє відсталих, не даючи їм змоги повернути назад.

На початку групового тренінгу дистанція не перевищує 2-3 км. Перші 600-800 м дозволяють лошатам пробігти будь-яким алюром, без обмежень. Далі 600-800 м групу ведуть спокійною рисою, а останні 1000-1500 м – кроком. Перехід з одного алюру на інший супроводжується певними для кожного алюру командами тренера, щоб виробити в лошат відповідні умовні рефлекси.

Груповий тренінг проводять шість днів на тиждень, з обов'язковим вихідним днем. За годину до початку тренінгу лошат випускають у варок, а після закінчення заганяють знову у нього або випускають на пасовище [24].

Починаючи з другого тижня тренувань обсяг робіт збільшують до 4500 - 5500 м на добу, а роботу проводять у два репризи: вільний алюр 600-800 м, рись 600-800 м, крок 600-800 м, рись 1200 м, крок 1500 м. Збільшення об'єму тренувальних робіт проводять поступово та на початку весни він становить від 10000 до 11000 м. При цьому тривалість тренінгу становить близько однієї години з таким чергуванням алюрів (у два репризи): вільний алюр (розминка) 1200-1400 м, рись 3000-3500 м і крок 1200-1400 і рись 3000-3500 м, крок 1200-1600 м. Тренери, котрі проводять тренінг, стежать за станом лошат і при

перших ознаках втоми зменшують дистанцію та швидкість руху під час тренувань. При забрудненій або засніженій доріжці скорочують дистанцію і зменшують швидкість руху [34].

У віці одного року, з початком пасовищного періоду, молодняк переводять на левадне утримання, а тренінг продовжують поєднуючи з випасанням. З липня всіх жеребчиків переводять на конюшні до тренувальних виділень і приступають до інтенсивного індивідуального тренінгу. В цей період тренування лоша́т поєднують з випуском у варки. У варках їх підгодовують свіжоскошеною травою приблизно по 10 кг на голову за добу. Кобилок переводять на інтенсивний індивідуальний тренінг не пізніше серпня і створюють їм такі самі умови годівлі й утримання, як і жеребчикам [1]. Добова потреба рисистого молодняку у поживних речовинах наведена в таблиці 2.6

Таблиця 2.6.

Добова потреба рисистого молодняку у поживних речовинах

Компоненти корму	Середньодобовий приріст, г	
	550	800
Суша речовина, кг	7	8,4
Енергія корму, Мкал	19,7	23,6
Сирий протеїн, г	886	1061
Лізин, г	37,4	44,8
Кальцій, г	30,6	38,6
Фосфор, г	16,9	21,4
Магній, г	5,6	5,9
Калій, г	18,0	19,0
Натрій, г	7,0	8,4
Сірка, г	10,6	12,6
Залізо, г	0,352	0,421
Цинк, г	0,281	0,337
Мідь, г	0,07	0,084
Марганець, г	0,281	0,337
Йод, мг	0,7	0,8
Кобальт, мг	0,7	0,8
Селен, мг	0,7	0,8

3.1.2. Заїздка молодняку

На Дібрівському кінному заводі заїздку молодняку розпочинають у 12-15-місячному віці, яка передбачає привчання їх до збруї та рухів на віжках, а в подальшому до роботи у качалці. Привчають лошат до збруї поступово, спочатку в деннику у звичній для нього обстановці. Не знімаючи недоуздка, на нього надівають капсуль, потім вуздечку з відстебнутими вудилами з однієї сторони, які закладають в рот обов'язково поверх язика. До вудил прив'язують у марлі шматочок підсоленого чорного хліба [36].

Після звикання молодняку до вуздечки, на нього акуратно накладають сіделко, обережно надівають підхвістник і злегка підтягують попругу, щоб сіделко не впало. Все це роблять спокійно, без різких рухів. Під час заїздки визначають тип вищої нервової діяльності молодняку – в майбутньому це полегшить тренінг і зробить підхід до кожного лошати більш індивідуальним.

Спочатку, не відходячи від лошати, його залишають у збруї на декілька хвилин, повід при цьому пристібають за кільце недоуздка, а не за вудила. Після привикання лоша до збруї, його проводять в ній у деннику, а потім по проході в конюшні, після чого залишають на 15-20 хв. у збруї на прив'язі у деннику, під наглядом конюха. Так продовжується декілька днів.

В подальшому заїздка молодняку передбачає виводження лошат на віжках (у 2 рази довших за звичайні). З кожним лошам працюють два конюхи і наїзник; один з них веде лоша за повід, прикріплений до кільця недоуздка, а інший керує віжками, пристебнутими до кілець вудил і протягнутих через сережки, а не кільця сіделка, як це роблять при запряженні у качалку. Лоша привчають до спокійних рухів кроком прямо, та поворотам і зупинці, зазвичай це роблять на доріжці іподрому.

Коли лоша добре виводили на віжках, його починають привчати до запряжки. Один тренер тримає лоша за вуздечку, а всі інші, заходять з одох боків від лошати та запрягають його. На деяких лошат (дуже лякливих) надівають вуздечку з закритими наочниками (шорами) [20].

Протягом першого часу тренування молодняку чек повинен бути вільний, при цьому трензельку прив'язують до кінця вудил, щоб вона не випала, і кладуть невеликий підгубний ремінь. В подальшому положення чека визначають за характером руху коня. В перший день повноцінної заїздки дистанція становить 1-2 км риссю, після чого лоша переводять на крок і повертаються в конюшню. Надалі дистанцію поступово збільшують, долаючи її кроком і тихою риссю (тротом). Під час роботи в качалці лошати ні в якому разі не дозволяють зупинитися за його бажанням. Лоша повинно зупинитись тільки за вимогою наїзника.

Перший місяць тренувальної роботи у качалці перемінним алюром (кроком і тротом) загальний обсяг робіт становить від 4 до 6 км. По доріжці його пускають один день по ходу годинникової стрілки, а в другий – проти годинникової стрілки, привчають до зупинки і поворотам вліво та вправо на різних відрізках доріжки. Перші і останні 250- 500м лошат проводять кроком. Час виводження і заїздки лошати у качалці в залежності від поводження може продовжуватись від декількох днів до декількох тижнів [13, 26]. Норми тренувальних навантажень молодняку наведено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Норми тренувальних навантажень рисистого молодняку, хв

Алюр	Вік молодняку, міс.			
	6 – 12	12 – 18	18 – 24	24 – 30
Рись	8 – 10	10 – 12	10	15
Крок	7 – 8	7 – 8	5	5
Рись	10 – 12	4 – 5	7	10
Галоп	-	2 – 5	3 – 4	4 – 6
Рись	-	4 – 5	8 – 10	10
Крок	20 – 25	20 – 25	20 – 25	20 - 25

З метою полегшення привчання до збруї лошат, а особливо сильного типу вищої нервової діяльності, протягом перших днів заїздки скорочують даванку концентрованих кормів, або взагалі виключають їх з раціону, залишивши тільки сіно. Роботу в заїздки з рисистим молодняком проводять щодня

протягом 30-60 хв. з кожним. Заїздки в Дібрівському кінному заводі поєднують з груповим тренінгом і утриманням лошат у варках. Після добре проведеної заїздки, індивідуальний тренінг проходить легше, а рухи у лошат виробляються більш координовані. Тим більше, лошата в такому віці добре піддаються тренуванню, легко розуміють і запам'ятовують вправи. З початком пасовищного періоду тренування припиняють.

3.1.3. Індивідуальний тренінг молодняка

Індивідуальний тренінгу є продовженням заїздки молодних коней. Головною метою індивідуального тренінгу є відпрацюванні правильних рухів кроком і вільною рисою (тротом і розмашкою), а також привчання до м'якого управління. Поступове збільшення роботи тротом, розмашки, маху та їх жвавості дозволяє не лише відпрацювати, але й закріпити у рисистого молодняка чіткі та стійкі рухи на рисі, а також є основою для прогресу жвавості.

В Дібрівському кінному заводі №62 індивідуальний тренінг розпочинають з 1 серпня для жеребчиків та з 15-20 вересня для кобилок, коли молодняк переводять до тренвідділення. Основними недоліками в схемі тренінгу, що використовуються на заводі є досить тривала перерва між заїздкою і початком індивідуального тренінгу, а також відсутність групового тренінг в пасовищний період. Молодняк коней має досить добру пам'ятають на голосові команди, однак їм необхідний час для адаптації не лише для звикання до нового оточення, але й звикнути до інтенсивних навантажень.

Для індивідуального тренінгу рисистих коней на заводі облаштований іподром з доріжкою 1,6 км. Розпочинають тренінг з тротових робіт на об'ємом 3,2 км, поступово збільшуючи її до 6,4 км. На початку індивідуального тренінгу орієнтовна жвавість молодняка складає 8 хвилин на 1,6 км. В подальшому час подолання одного кола іподрому скорочують до 5,5-6 хв. В середині дистанції лоша обов'язково проходить півкруга іподрому кроком.

Після звикання рисаків до інтенсивності навантажень (жвавості) до графіку тренувань додають роботу розмашкою. В дні привчання до більш швидкого алюру, лошата проходять 6,4 км за два гіти. У першому гіті вони біжать тротом 2000-2800 м, потім 400 м розмашкою за 55-60 секунд і крокують 800 м. Після цього починається другий гіт: трот 2000-2800 м, розмашка 400 м за 50-55 с і крокові роботи протягом 30 хвилин.

З метою зменшення навантажень на тренерів, а також підвищення ефективності тренінгу молодих рисаків, на території кожного тренвідділення Дібрівського кінного заводу розміщені водилки. Найчастіше її використовують після жвавих (махових) робіт, а також для забезпечення норм моціону коней вранці та ввечері під наглядом працівника стайні. Важливим є те, що кінь спочатку рухається на водилці за годинниковою стрілкою, а потім у зворотному напрямку. Для ефективнішого закріплення у молодняку рухів на водилці до одного водила прив'язують спокійного дорослого коня з рівним і хорошим кроком.

В практиці тренінгу на Дібрівському заводі є підключення до індивідуальних тренувальних робіт добре виїждженого коня більш старшого віку в тому випадку, коли молоді коні поводяться невпевнено та збиваються з ходу. В даний спосіб молодняк спокійніше реагує на зовнішні подразники, більш впевнено поводять себе на біговій доріжці і швидше вчиться «хорошим манерам», краще підкорюються сигналам управління, у них краще відпрацьовується стійкість на ходу [9].

Під час тренінгу рисаків в парі, до норовистих коней підбирають спочатку більш жвавих, а потім менш жвавих, щоб то один, то другий закінчували дистанцію першим. Такий спосіб сприяє розвитку жаги до змагань та перемоги. Тренінг молодих рисаків проводять не на максимальній для них жвавості, а один день на тиждень обов'язково роблять вихідним.

В період другого місяця тренувань об'єм робіт збільшують, проводячи тротові роботи чотири рази на тиждень за схемою: трот 3200 м, крок 800 м,

трот 2400-3200 м, крок 800 м, трот 2400-3200 м. Відповідно збільшується дистанція і жвавність при роботах розмашкою.

В період третього місяця тренувань дистанцію тротових робіт збільшують до 11-13 км. Тренування починають з троту на 4000 м, потім крок 800 м, знову трот 3200-4800 м, крок 800 м і трот 3200 м. У дні розмашок і махових робіт молодняк тренують у два гіти: перший – тротом 2400 м, розмашкою 1600 м за 3 хв.40 с, тротом 800 м і кроком 1600 м, а в другому час проходження дистанції розмашкою скорочують на 10 с.

Починаючи з четвертого місяця індивідуального тренінгу в графік тренувань вводять роботи махом, замінюючи в одному з гітів дистанцію розмашки, жвавність такого алюру починається з 3 хв. 30с – 3 хв.20с і збільшується до 3 хв. Згодом роботи махом обов'язково проводять один раз на тиждень у два гіти. Таку схему тренувань, як правило, залишають до зими.

За несприятливої погоди та погіршення покриття бігової доріжки, роботи махом і розмашкою не проводять, залишаючи лише трот у три репризи (4,8-0,8-4,8-0,8-4,8). В цей період молодняк привчають до роботи під сідлом і в російській упряжі. Графік тренувань складають враховуючи індивідуальні особливості, однак так щоб по одному разу на тиждень були включені роботи в бігових санях (в три репризи), під сідлом і в російській упряжі (в два гіти, з метою уникнення перенавантаження).

Взимку жваві роботи проводять у три гіти з таким розрахунком, щоб до відправлення на іподром молодняк проходив 1600 м розмашкою за 3 хв. 10 с-3 хв., а махом - за 3 хв.-2 хв. 30 с. Загальний обсяг тренувальних робіт в цей період становить 13-15 км.

Наведені вище схеми індивідуального тренінгу молодняку є найбільш поширеними у Дібрівському кінному заводі. Але кожний тренер-наїзник обов'язково відмічає для себе особливості кожного лошади і застосовує індивідуальний підхід. Орієнтовні схеми індивідуального тренінгу (в літній період) наведені в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Орієнтовні схеми індивідуального тренінгу

Травень		
Щоденно, окрім вихідного (умовно неділя), робота тротом в дві репризи	2,4-0,8-2,4 Швидкість при русі тротом – в межах 7-8 хвилин на 1600м	
Червень		
Щодня (окрім неділі і п'ятниці) робота тротом в дві репризи	3,2-0,8-3,2 Один раз на тиждень (п'ятниця) в другій репризи: Трот 2400 м – розмашка 400 м – трот 400 м – крок 1600м. Після ромашки і маху протягом всього заводського тренінгу обов'язково їхати 400-800 м тротом, після чого переводити молодняк на крок	
Липень		
Понеділок, середа, четвер, субота	3,2-0,8-3,2	
Вівторок, п'ятниця	розмашка в 2 гіта	
	1-й гіт: трот 2800м – розмашка 400 м (за 55-50с) – трот 400 м – крок 1200 м 2-й гіт: трот 2800м – розмашка 400 м (за 50-45с) – трот 400 м – крок 1600м	2-й гіт: трот 2800м – розмашка 400 м (за 50-45с) – трот 400 м – крок 1600м
Серпень		
Понеділок, середа, четвер, субота	3,2-0,8-3,2-0,8-3,2	
Вівторок	розмашка в 2 гіта	
	трот 2400 м – розмашка 800 м (за 1,55-1,45 хв.) – трот 400 м – крок 1600 м	трот 2400 м – розмашка 800м (за 1,45-1,35 хв.) – трот 400 м – крок 1600м
П'ятниця	мах в 2 гіта	
	трот 2400 м – розмашка 1600м (за 3,30-3,20хв.) – трот 800м – крок 1600м	трот 2400 м – мах 1600м (за 3,20-3,10хв., останні 200 м жвавіше) – трот 800 м – крок 1600м

Під час тренінгу з рисистим молодняком велику увагу приділяють закріпленню схильності до сильного фінішного кидка та постійного і поступового нарощування жвавості. Під час перегонів у декілька гітів представники ДКЗ№62 у другому і третьому заїздах показують більш високу жвавість, що звичайно свідчить про високий фізичний розвиток лошат і їх витривалість.

Протягом індивідуального тренінгу обов'язково слідкують не лише за показниками жвавості молодняка, а також за його загальним розвитком, вивчаючи при цьому недоліки екстер'єру. Якщо лоша взагалі не піддається тренуванню, не розвиває жвавості, або має такі вади, як розкид та слабкі зап'ястя, його реалізують на інші господарства, щоб більше уваги приділити більш здібному і придатному для тренування молодняку. Перед відправленням на іподром дворічок бонітують за походженням, типовістю, промірами та екстер'єром. Дані бонітування заносять до свідоцтва племінних коней.

Встановлено, що великий вплив на ефективність тренінгу рисистих коней має правильна організація нормованої годівлі. На перетравність поживних речовин корму діє навантаження на коня під час тренувань. Робота, яка виконана швидким аллюром, обумовлює значне зниження перетравності кормів. Тому раціони для коней складають з розрахунком навантаження і включають легкоперетравні корми. З початком групового тренінгу добова норма вівса складає 4-5кг, сіна – до 6-7 кг. Такий рівень годівлі підтримують до виходу лошат на пасовища, коли норму сіна знижують до 3-5 кг [1, 10]. Орієнтовний раціон для молодняка різного віку наведений у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Раціон для молодняка рисистого напрямку

Вид корму	Вік, міс.			Молодняк у тренінгу 2-3 років
	6-12	12-18	18-24	
	Жива маса, кг			
	200	300	350	450
Сіно злакове	4,0	6,0	6,0	8,0
Овес	3,5	4,5	4,5	3,5
Висівки	0,5	0,6	0,6	1,0
Шрот соєвий	0,5	-	-	-
Морква	2,0	2,0	2,0	2,0
Премікс	0,1	0,1	0,1	0,3
NaCl, мг	18,0	22,0	24,0	35,0

Восени на кожне 18-місячне лоша, що знаходиться в індивідуальному тренінгу, витрачають за добу в середньому 5 кг концентратів, а взимку і весною (до 2-річного віку) – близько 6 кг. При цьому норму концентратів регулюють залежно від інтенсивності тренінгу і вгодованості коней. Овес згодовують в суцільному вигляді. Лише при виявленні в калі великої кількості неперетравлених зерен вівса, частину його замінюють плющеним. Орієнтовну даванку сіна для коней визначають із розрахунку 2 кг на 100 кг живої маси. В раціоні молодняка під час тренінгу відношення кормів за поживністю має вигляд: грубих кормів 55-60 %, концентратів – 35 %, соковитих 5-10 %.

Іподромний тренінг рисаків є останнім етапом тренувальних робіт коней та розглядається як процес формування, розвитку та виявлення жвавості. На іподромі схему тренінгу складають враховуючи тип ВНД коней, його загальний розвиток, загального стану здоров'я та ступеня тренуваності. Даний тренінг забезпечує поступове підвищення жвавості рисака не тільки протягом сезону чи року, але й протягом одного дня махової і жвавої роботи, а також виступу на приз.

Стійкий прогрес жвавості рисаків на іподромі досягається при поступовому збільшенню жвавості, використанні багатогітових махових та жвавих робіт, а також правильному співвідношенні жвавих та тихих робіт. Дотримання норм інтенсивності навантаження сприяє підтриманню стану центральної нервової системи в межах нормальної функціональної активності і збереженню високої працездатності протягом випробувань.

З метою урізноманітнення тренінгу використовують тренувальні роботи з підвищеним тяговим зусиллям при меншій жвавості - в важких робочих качалках, дрожках, чотириколісних екіпажах, такі роботи сприяють повному розвитку всіх фізіологічних систем рисака, що не перенапружують, а заспокоюють і зміцнюють його нервову систему [6, 7].

В результаті спеціальних досліджень і вивчення передового досвіду тренерів найзників з фізіологічних позицій були сформульовані основні принципи інтенсивного тренінгу та вироблені схеми для коней орловської та

російської рисистих порід. При цьому диференційований підхід обумовлений порівняно пізньостиглою жвавистю, більшою масивністю, підвищеним запалом орловських рисаків. Різниця в їх тренуванні в порівнянні з російськими рисаками стосується головним чином першого гіту жвавих і махових робіт коней двох і трьох років.

Необхідно враховувати, що російських рисаків трирічного віку великого калібру рекомендується тренувати за схемами для орловських рисаків того ж віку. Нормальне проведення тренувань, згідно зі схемами, можливо при правильному укомплектуванні на одного наїзника, припадає не більше п'яти коней. Протягом всього перебування рисака на іподромі наїзник повинен систематично виступати з поступово прогресуючою жвавистю, що закріплюється в послідуєчих випробуваннях. Виключення з цього правила можливе лиш при несприятливих умовах випробування, а також у випадках, коли кінь «виходит з порядку» [9].

Під час перебування коней на іподромі, наїзник уважно стежить за станом та поведінкою кожного коня не лише під час тренінгу на доріжці, але й в денниках, змінюючи при необхідності режим тренування. При перших признаках перевтоми коні (млявість під час тренувальних роботах, не реагування на посыл в кінці дистанції, порушення координації рухів, погіршення апетиту, більш тривале, ніж зазвичай, лежання в деннику) знижують інтенсивність тренувальних робіт або навіть повністю скасовують махові і жваві роботи. Лише після повного відновлення працездатності коней, поступово підвищують інтенсивність тренувань.

ВИСНОВКИ

1. Україна має унікальні генетичні ресурси племінних коней різних порід, і напрямів продуктивності. Найпоширенішими рисистими породами в Україні є орловська і російська, частка яких від загального племінного поголів'я становить 19% і 11% відповідно.

2. Дібрівський кінний завод №62 є одним із головних державних підприємств, котрий спеціалізується на розведенні коней рисистого напрямку, а також є племінним репродуктором з розведення коней Новоолександрівської вагвозної породи.

3. Тренінг рисистих коней є невід'ємною складовою селекційного процесу, котра спрямована на виявлення головної селекційної ознаки - роботоздатності. Правильна організація тренінгу сприяє розкриттю генетичного потенціалу (жвавості), зміцнює організм коней та забезпечує його гармонійний розвиток.

ПРОПОЗИЦІЇ

1. Для поліпшення росту та розвитку молодняку рисистих порід до основного раціону додавати білково-вітамінно-мінеральні добавки.
2. Подальшу племінну роботу проводити у напрямку підвищення роботоздатності коней, досягнення стандартів породи по промірах, екстер'єру та бажаного типу за рахунок інтенсивного використання кращих жеребців-плідників.
3. Груповий тренінг проводити в поєднанні з випасанням молодняку.